

Sygn. akt V CSK 567/11

POSTANOWIENIE

Dnia 29 listopada 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku J. K.
przy uczestnictwie E. K. i B. K.
o dział spadku i zniesienie współwłasności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 29 listopada 2012 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w O.
z dnia 13 lipca 2011 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wnioskodawca J. K. domagał się dokonania działu spadku po zmarłych rodzicach B. i G. małż. K. wskazując, że spadek po nich nabył on oraz brat B. K. i siostra E. K., każde z nich po 1/3 części. Wskazał, że w skład spadku wchodzi własność lokalu mieszkalnego o powierzchni 174,63 m² wraz prawami związanymi i garażem położonego w G. oraz udział wynoszący 1/2 w prawie własności zabudowanej nieruchomości położonej w O., której w pozostałej części jest współwłaścicielem. Wnosił o przyznanie jemu zarówno prawa do lokalu jak i udziału w nieruchomości gruntowej z ustanowieniem na nieruchomości lokalowej służebności mieszkania w postaci jednego pokoju dla siostry natomiast co do brata wnosił o zasądzenie na jego rzecz spłaty pieniężnej. W toku postępowania do rozliczenia zostały nadto zgłoszone środki finansowe spadkodawców zgromadzone na rachunkach bankowych oraz wydatki spadkobierców poniesione w związku z utrzymaniem nieruchomości spadkowych i uzyskane w związku z nimi korzyści. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, w toku którego doszło również do ustalenia, przy wykorzystaniu opinii biegłego, wartości składników majątkowych, Sąd Rejonowy w P. postanowieniem z dnia 21 września 2010 r. dokonał działu spadku po małżonkach K. i zniesienia współwłasności w ten sposób, że prawo do lokalu wraz z prawami związanymi przyznał na współwłasność w częściach równych B. K. i E. K., natomiast wnioskodawcy przyznał udział 1/2 w prawie własności nieruchomości gruntowej (punkt pierwszy postanowienia). Nadto Sąd zasądził solidarnie od uczestników postępowania na rzecz wnioskodawcy kwotę 38.525,53 zł „tytułem rozliczenia spłat, dopłat i kosztów utrzymania nieruchomości” (punkt czwarty postanowienia) oraz zasądził od uczestniczki postępowania na rzecz wnioskodawcy kwotę 3.205 zł tytułem zwrotu podatku od spadków i darowizn zapłaconego przez wnioskodawcę i zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki kwotę 1.476 USD z ustawowymi odsetkami od 3 listopada 2009 r., nadto orzekł o kosztach postępowania. W motywach rozstrzygnięcia Sąd rozważał okoliczności faktyczne uzasadniające sposób podziału masy, wskazał, że o przyznaniu wnioskodawcy udziału w nieruchomości gruntowej zdecydowało, że był on jej współwłaścicielem i taki sposób zniesienia

współwłasności wnosił. W odniesieniu natomiast do nieruchomości lokalowej, Sąd Rejonowy wskazał, że zdecydował o jej przyznaniu na współwłasność uczestnikom, zgodnie z ich wnioskiem, biorąc pod uwagę, że stanowiła ona dom rodzinny rodzeństwa, a przy tym, po śmierci rodziców, lokal nie był przez żadne z rodzeństwa zamieszkały. Wnioskodawca ma zaspokojone potrzeby mieszkaniowe, posiada własny lokal mieszkalny, stanowiący dom po rodzicach, natomiast uczestnicy ze spadkowej nieruchomości lokalowej korzystają przyjeżdżając na wakacje i groby rodziców. Co prawda uczestniczka E. K. zamieszkuje w USA, jednakże do nabycia tej nieruchomości przez spadkodawców doszło na skutek dokonania przez nią, przed jej wyjazdem do USA, darowizny na rzecz rodziców. Dokonując rozliczenia wydatków z tytułu kosztów utrzymania spadkowych nieruchomości, uzyskiwanych pożytków, a także środków finansowych znajdujących się na rachunkach bankowych, w tym też środków już przez spadkobierców pobranych, Sąd Rejonowy orzekł w sposób wyżej przytoczony.

Apelację od tego postanowienia złożył wnioskodawca. Zakwestionował sposób podziału masy spadkowej a także rozliczenie finansowe w części w jakiej Sąd pierwszej instancji nie podzielił jego twierdzeń o wyłącznym ponoszeniu przez niego kosztów utrzymania spadkowych nieruchomości. Domagał się zmiany zaskarżonego postanowienia i przyznania mu na wyłączną własność nieruchomości lokalowej a uczestnikom na współwłasność nieruchomości gruntowej ewentualnie przyznanie mu obu nieruchomości ze spłatą dla uczestników. Na skutek tej apelacji, postanowieniem z dnia 3 lipca 2011 r. Sąd Okręgowy w O. zmienił zaskarżone postanowienie w punktach pierwszym i czwartym w ten sposób, że na wyłączną własność wnioskodawcy oprócz udziału w nieruchomości gruntowej przyznał nadto nieruchomość lokalową i zasądził od wnioskodawcy na rzecz uczestników kwoty po 90.476,85 zł „tytułem spłat i dopłat w udziałach spadkowych oraz kosztów rozliczeń dotyczących nieruchomości spadkowych”, w pozostałej części oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania odwoławczego. Z uzasadnienia postanowienia wynika, że o takim podziale składników majątkowych zdecydował fakt, iż ze względu na miejsce zamieszkania nieruchomość lokalowa ma znaczenie tylko dla wnioskodawcy, uczestnikom jest nieprzydatna, ponadto nieruchomość

ta pozostawała w zarządzie wnioskodawcy i on czynił nakłady i ponosił ciężary z tym związane, ponadto stanowiła ona jego centrum życiowe od chwili śmierci rodziców.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego opartej na obu podstawach z art. 398³ § 2 k.p.c. uczestnik postępowania B. K. zarzucił, w ramach naruszeń prawa materialnego, naruszenie art. 212 § 2 i § 3 k.c., natomiast w ramach naruszeń prawa procesowego, naruszenie art. 233 w związku z art. 382 oraz art. 328 § k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c. i domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się do procesowej podstawy skargi kasacyjnej należy zauważyć, że w sytuacji gdy art. 398³ § 3 k.p.c. wprost stanowi, że jej podstawą nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, podniesiony w skardze w ramach tej podstawy zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. (w związku z art. 382 k.p.c.), określającego kryteria oceny wiarygodności i mocy dowodów, nie może stanowić skutecznego uzasadnienia tej podstawy. Uzasadniony jest jednak zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Skarżący podniósł, że w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia Sąd Okręgowy z jednej strony zaakceptował jak prawidłowe i wyczerpujące ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i uznał je za własne, z drugiej natomiast, bez przeprowadzenia jakiegokolwiek postępowania dowodowego ustalił odmiennie, niż uczynił to Sąd Rejonowy, że sporny lokal stanowił centrum życiowe wnioskodawcy, który w nim przebywał od chwili śmierci rodziców. Zważywszy, że spór o to, kto powinien otrzymać nieruchomości lokalową jest elementarny, skarżący zasadnie zarzuca, że ustalenia faktyczne dotyczące korzystania z tego lokalu i jego przydatności, czy to wnioskodawcy czy uczestnikom i więzi ich z tym lokalem, są dla rozstrzygnięcia o sposobie podziału masy spadkowej decydujące. Jeżeli przeto Sąd Okręgowy stwierdza, że szczegółowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji obejmujące również i te zagadnienia, są prawidłowe i wyczerpujące, a zatem znalazły akceptację sądu odwoławczego, a następnie Sąd ten dokonuje ustaleń i ocen całkowicie odmiennych i czyni

je przesłanką rozstrzygnięcia, a nadto nie wskazuje dowodów, które stanowiły ich podstawę, to jest jasne, że tak sporządzone uzasadnienie, wewnątrznie sprzeczne, uniemożliwia dokonanie oceny prawidłowości toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia i tym samym uniemożliwia jego kontrolę kasacyjną.

Wskazana nieprawidłowość uzasadnienia zaskarżonego postanowienia była wystarczającą podstawą dla uwzględnienia skargi kasacyjnej. Niezależnie jednak od powyższego, celowe jest odniesienie się do podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa materialnego. Skarżący dowodzi, że wynikający z art. 212 § 2 k.c. postulat realizacji wyjścia z niepodzielności w pierwszej kolejności przez podział rzeczy w naturze, należy w sytuacji, gdy w skład spadku wchodzi dwie nieruchomości, rozumieć jako obowiązek przyznania każdej nieruchomości innemu współwłaścicielowi. Art. 211 i art. 212 § 2 k.c. dotyczą rzeczy, zatem powołane przepisy niewątpliwie dotyczą przedmiotu materialnego (jednego) w rozumieniu art. 45 k.c., a nie masy z jaką mamy do czynienia w sprawie o dział spadku. Dokonując działu spadku sąd, zgodnie z art. 688 k.p.c., przepisy dotyczące zniesienia współwłasności stosuje odpowiednio, a zatem rozważa sposób podziału masy z uwzględnieniem art. 211 i art. 212 § 2 k.c. tak w odniesieniu do całej masy jak i jej poszczególnych składników. Sposób podziału masy majątkowej podlegającej podziałowi zależy od szeregu okoliczności faktycznych, które można wskazać jedynie przykładowo. Niewątpliwie sposób ten zależy od składu masy, a więc jeżeli w jej skład wchodzi nieruchomości - od rodzaju nieruchomości czyli ich przeznaczenia, dotychczasowego sposobu wykorzystania, uzasadnionych potrzeb uczestników postępowania, a także ich możliwości finansowych, co jest istotne w razie potrzeby zasądzenia spłaty lub dopłaty. Sytuacji, w której zajdzie konieczność przyznania całej masy spadkowej wyłącznie jednemu spadkobiercy nie można z góry wykluczyć, jednakże, w razie sprzeciwu pozostałych spadkobierców i możliwości tak faktycznych jak i prawnych rozdzielenia pomiędzy spadkobierców poszczególnych przedmiotów należących do spadku, rozstrzygnięcie takie mogłoby być uzasadnione jedynie nadzwyczajnymi, wyjątkowymi, szczególnymi okolicznościami. Dokonując podziału masy nie można przy tym pomijać, że przepisy nie sprzeciwiają się przyznaniu należącego do spadku przedmiotu na współwłasność dwom lub więcej spadkobiercom.

Przepis art. 1044 k.c. wymaga w takiej sytuacji tylko stosownego wniosku tych spadkobierców.

Skarżący ma rację wskazując, że sąd dokonując działu spadku i zniesienia współwłasności ma obowiązek oznaczenia terminu płatności zasądzonych spłat lub dopłat pieniężnych oraz oznaczenia wysokości i terminu uiszczania odsetek. Art. 212 § 3 k.c. (w związku z art. 1035 k.c.) nakłada na sąd obowiązek dokonania z urzędu takiego oznaczenia. Z art. 618 oraz 684, 685 i 688 k.p.c. wynika, że tak w postępowaniu o zniesienie współwłasności, jak i w postępowaniu o dział spadku chodzi o załatwienie całokształtu stosunków, jakie powstały między współwłaścicielami lub spadkobiercami. W obrębie tych stosunków podstawowym elementem jest oznaczenie wysokości spłaty lub dopłaty, terminu i sposobu ich uiszczenia oraz oznaczenie wysokości odsetek. Rozstrzygnięcie w tym zakresie należy zatem do integralnych składników każdego postanowienia o zniesieniu współwłasności lub o dział spadku (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2003 r. III CZP 80/03, OSNC z 2005 r. nr 2, poz. 20). W zaskarżonym postanowieniu Sąd rozstrzygnięcia w tym przedmiocie zaniechał; uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania pozwoli Sądowi to naruszenie prawa materialnego przy powtórnym rozstrzygnięciu usunąć.

Z przedstawionych przeto względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.